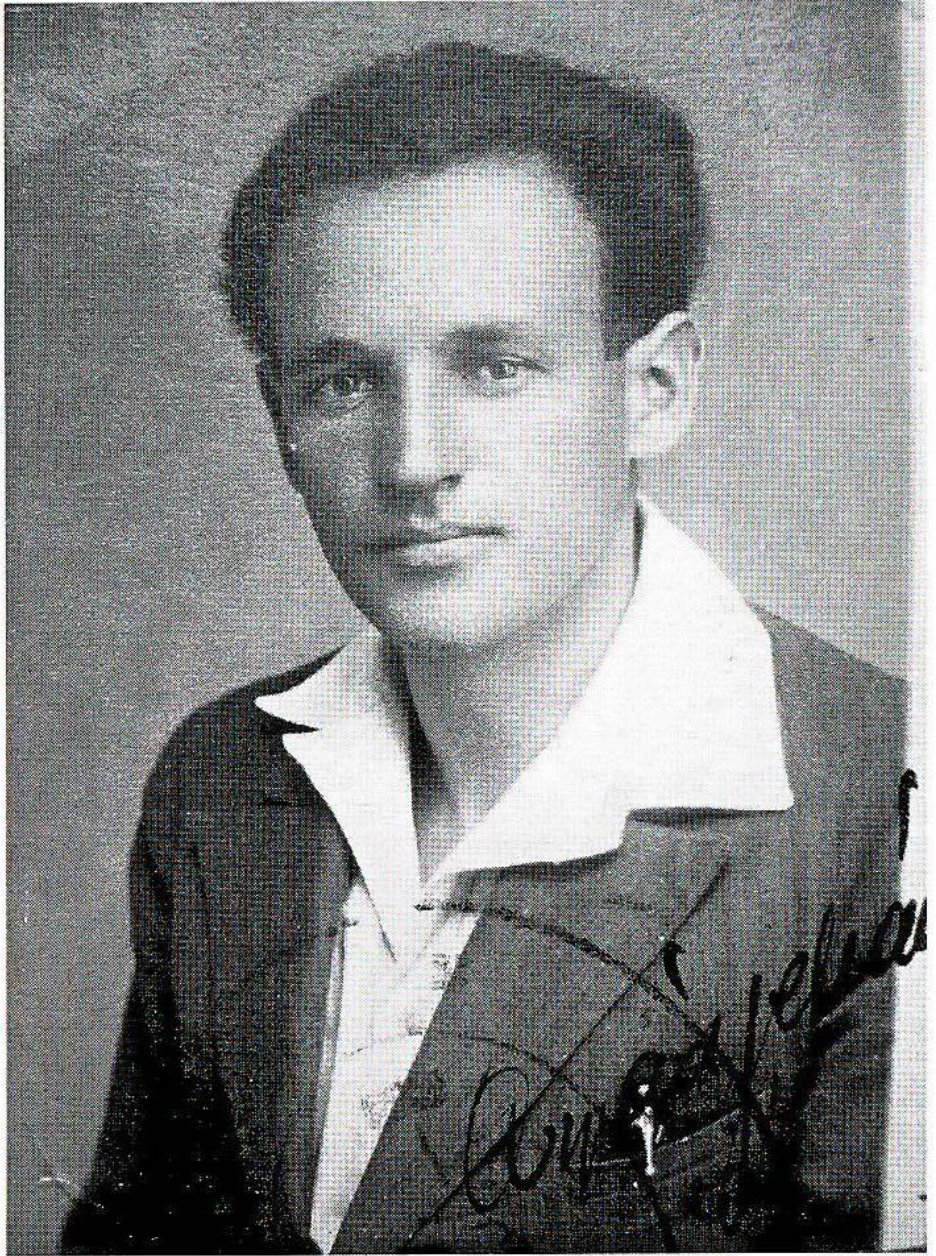

Arpád
Felcán

Perom a kriedou -
- život rebelujícího učitele

Na úvod

Cesta k piedestálu slávy býva často vykúpená krvou a veľaokrát i podmienená bolesťou a útrapami toho, komu ta sláva a uznanie patrí. Sú ľudia, ktorí v úsilí za splnením svojich cieľov neraz prichádzajú o niekoľko rokov svojho života a niekedy aj o celý život. Aj napriek tomu do poslednej minúty veria v správnosť svojich krokov a v nevyhnutnosť vlastných rozhodnutí.

Azda žiadne iné obdobie v ľudských dejinách ako to, ktoré prišlo v prvej polovici 20. storočia nebolo posiate toľkými tragickými ľudskými osudmi. Ešte i dnes s odstupom mnohých rokov zovierajú pri srdci. Ale aj životné cesty, akokoľvek čierne a prázdne, bývajú v istých chvíľach modré a plné života.

Napríklad je v nich počuť detské hlasy a smiech a vidieť usmiateho muža za katedrou. Pozorne počúva deti a potom odpovedá. Rozhovor medzi mužom a deťmi je o vzájomnom porozumení a dôvere. Drží v rukách kôpku popísaných strán a číta z nich žiakom. Je tam písané o Hlohovci kedysi, dnes a zajtra. Práve dokončil rukopis, aby v ňom prestavil svoje rodné mestečko v minulosti a dnes. Zvedaví žiaci dychtivo počúvajú každé jeho slovo. Arpád Felcán sa vzpriami ponad katedru a po očku žmurkne na chlapcov. Vie, že im môže rozprávať len o tom, čo bolo a čo je. To čo bude nasledovať zajtra totiž už nebude písať on, ale práve oni. Jeho žiaci.

Arpád Felcán je svojim životným príbehom bytostne spojený s Hlohovcom. Jeho osobnosť sa nezmazateľne vryla do pamäti Hlohovčanov prvým kompletným dielom dejín mesta pod názvom Hlohovecko kedysi dnes a zajtra.

Popularita muža, ktorý zahynul v SNP bola ešte aj po skončení druhej svetovej vojny taká výrazná, že boli po ňom v Hlohovci a vo Svätom Jure pomenované ulice.

Postava novodobej histórie s mnohými prívržencami, ale i odporcami. V jeho príbehu sa ukrývajú tri rozdielne tváre muža, ktorý v dvadsiatych až štyridsiatych rokoch 20. storočia ovplyvňoval verejnú mienku Hlohovca a Hlohovčanov a oživoval v nich záujem o históriu vlastného mesta. Schopný spisovateľ, obľúbený učiteľ a kontroverzný politik. Muž, ktorý po celý svoj život bojoval len dvoma zbraňami - perom a kriedou, aby sa napokon zrodil príbeh rebelujúceho učiteľa.

v Hlohovci 28.08. 2007

Mgr. Jozef Urminský

Arpád Felcán

Perom a kriedou - život rebelujúceho učiteľa

Mgr. Jozef Urminský

Jesenný novembrový deň v meštianskej škole vo Svätom Jure mal pre mladého učiteľa dejepisu a slovenčiny opäť trpkú príchut'. Aj teraz o jeho preložení na inú školu rozhodol školský inšpektorát.

I keď samotní žiaci protestovali a žiadali ponechať obľúbeného pána učiteľa Felcána vo funkcii, nik neakceptoval ich výzvy a detské prosby vyjadrené v úhladných krasopisných listoch z 18. novembra 1938 neobmäkčili ani vrchného školského inšpektora. „Keď sme sa vracali po týchto udalostiach domov,“ spomínala po rokoch manželka Arpáda Felcána, pani Ružena, ...pozrela som sa mu do očí, a uvidela, ako mu na líc vyhráklí slzy. Tie deti boli jedinými bytosťami, ktoré boli ochotné za neho naozaj bojovať. Môže si jeden učiteľ a-za želať viac?“

Arpád Felcán, učiteľ, revolucionár, novinár a spisovateľ je dnes pre Hlohovec hlavne synonymom neprekonateľného autora, ktorý ako prvý a na dlhé roky jediný dokázal v knihe Hlohovecko kedysi dnes a zajtra vydanej roku 1932 vyrozprávať širokým masám laickej verejnosti minulosť Fraštáku - mestečka, z ktorého aj on bol rodákom a ktorý, ako nadšený lokálpatriot skutočne miloval. Jeho meno by bezpochyby dosiahlo ešte väčšiu pozornosť nebyť jeho rebelantskej povahy a schopnostiam ovládať davy v boji proti vládnucemu režimu.

Arpád sa narodil 13. augusta 1900 v Hlohovci , Hlohovej ulici v rodine obuvníka

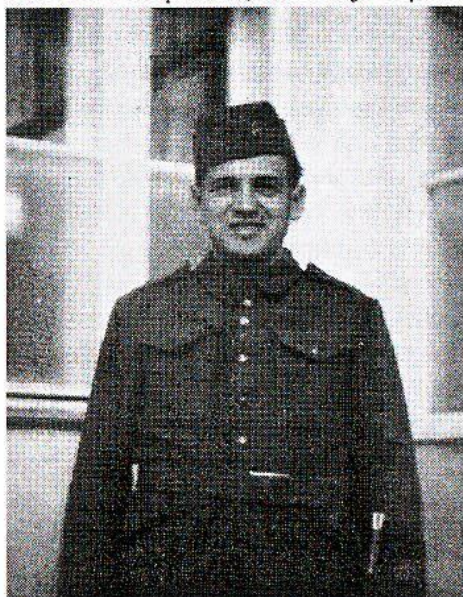

Arpád Felcán (vľavo) so súrodencami a matkou.

Michala Felcána. Otec mal v čase narodenia syna 38 a matka Jozefína Hummel 35 rokov. Felcánov rodný dom už dnes nestojí, dlho po jeho asanovaní tu bolo parkovisko a v roku 2007 na jeho mieste postavili novú budovu zdravotného strediska. Arpád v Hlohovci absolvoval ľudovú i meštiansku školu. Meštianku v Hlohovci chodil v rokoch 1910 -

1914 a v roku 1914 nastúpil štúdium na maďarský kráľovský učiteľský ústav v Modre. Na škole patrilo k najlepším žiakom. Dňa 28. apríla 1918 absolvoval záverečnú skúšku z 24 predmetov, 16 z nich urobil na výbornú, iba z jedného predmetu - z gazdovstva dostal hodnotenie dobrý. Diplom na prestížnej učiteľskej škole podpísaný vtedajším riaditeľom ústavu Augustínom Glünlkom ho oprávňoval vyučovať na ľudových (elementárnych) školách s vyučovacím jazykom maďarským. Po absolvovaní ústavu narukoval do rakúsko-uhorskej armády a roku 1920 do Československého pešieho pluku v Nitre. Po vzniku Československej republiky bola väčšina pedagógov povinná absolvovať nové skúšky zo slovenského jazyka. Aby mohol byť Felcánovi uznaný učiteľský diplom z Modry, musel sa aj on 14. apríla roku 1920 podrobiť preskúšaniu pred skúšobnou komisiou pre ľudové a meštianske školy v Banskej Bystrici. Po absolvovaní skúšky zo slovenčiny so zvláštnym zreteľom na vlastivedu Československej republiky bol ustanovený učiteľom na ľudových školách s vyučovacím jazykom slovenským.

Po návrate z vojenskej služby nastúpil na svoje prvé pôsobisko do rímsko-katolíckej ľudovej školy v Hlohovci vo vtedajšej Nádražnej ulici (učil tu v rokoch 1920 - 1926). Na jeho pôsobenie v školskom roku 1925/26 si dobre pamätal aj polyhistor a kronikár Hlohovca Ferdinand Spál, ktorý o Felcánovi svojho času napísal, že bol veľmi obľúbený u žiakov a nikdy nepoužíval „učebnú“ pomôcku trstenicu ako iní učitelia. Keď niektorý žiak nemal na písanku, sám mu ju kúpil. Takýto prístup učiteľa voči žiakovi nebol v tej

dobe bežný, práve naopak, na školách stále pretrvávali staré praktiky a učitelia si udržovali autoritu práve dostatočným odstupom od študentov. Život mladého učiteľa sa v tomto období stále viac prelínal s politickým životom. V dvadsiatych rokoch sa začala aj v Československu prejavovať celosvetová hospodárska kríza, v samotnom Hlohovci vzrastala nespokojnosť najmä vo vozovej továrni, kde vypukli aj viaceré štrajky. Zanietenie s akým sa Felcán pustil do riešenia politicko - sociálnych problémov bolo udivujúce. Už ako dvadsaťjedenročný roku 1921 vstúpil do novozaloženej komunistickej strany, ktorá v tých rokoch dávala nádej najmä sociálne slabším skupinám a ponúkala širokým masám aspoň predstavu o

Počas vojenskej služby v Nitre.

lepšie fungujúcom sociálnom štáte, v ktorom by sa eliminovali rozdiely medzi jednotlivými spoločenskými skupinami. Politické strany v Československu boli na úrovni regionálnej politiky v týchto rokoch oveľa silnejšie a aktívnejšie a miestni lídri získavali oveľa väčšiu popularitu ako politické špičky. Arpád Felcán vstupom do politiky mimoriadne rozvíril hladinu robotníckeho revolučného hnutia v regióne. Vstúpil do nej po boku iného člena rodiny Gejzu Felcána, ktorý sa už vtedy aktívne podieľal na mobilizovaní robotníckej triedy a na generálnych štrajkoch. Arpádove prejavy sa výrazne vymykali od viacerých iných členov komunistickej strany, pretože vystúpenia si vopred starostlivo pripravoval a počas nich prekvapoval výbornými znalosťami v oblastiach aktuálneho spoločenského života, obzvlášť exceloval na poli histórie. Táto skutočnosť bola podmienená tým, že mnohí členovia strany pochádzali z chudobných pomerov, nemali patričné vzdelanie a najmä dar reči. Felcán bol však v prvom rade pokrokový intelektuál a aj jeho pohľady na všetky problémy boli prezentované z trpeziveho nadhľadu, zatiaľ čo vedenie komunistickej strany presadzovalo radikálne riešenia aj za cenu otvoreného boja a krviprelievania.

V revolučných rokoch 1920 - 21 a v období vrcholiacej hospodárskej krízy v rokoch 1922 - 23, kedy sa výrazne zdvihla vlna robotníckeho hnutia za zlepšenie životných podmienok, bola sociálnodemokratická a tiež úplne mladá komunistická strana na vzostupe. Felcán vstúpil do tohto nepokojného obdobia už ako jeden z čelných predstaviteľov strany, pričom vystupoval takmer na každom väčšom zhromaždení alebo demonstrácii. Tieto akcie boli pozorne sledované úradmi a četníkmi, z každého takéhoto verejného zhromaždenia sa podávalo hlásenie nadriadeným orgánom o činnosti a prejavoch lídrov strany.

V tejto súvislosti roku 1923 vznikla myšlienka založenia budovy kde by sa mohli na politických a kultúrno-spoločenských akciách stretávať robotníci.

Roku 1924 bolo v Hlohovci založené družstvo za výstavbu robotníckeho domu. Na jeho výstavbu bola založená zbierka, miesto pre výstavbu bolo vyhladené medzi železničnou stanicou vozovou továrňou v dnešnej Rázusovej ulici. Výber miesta pre jeho výstavbu nebol náhodný, práve tu sa v minulosti stretávali robotníci z tzv. „vozovky“ a ďalších hlohovských tovární. Základný kameň robotníckeho domu položili 8. júna 1924, slávnostne ho otvorili 5. októbra 1924. Na otvorení sa zúčastnil aj Arpád Felcán a ako jeden z iniciátorov výstavby robotníckeho domu počas svojho vystúpenia uviedol, že robotnícky dom bude miestom, kde sa budú stretávať robotníci z Hlohovca a okolia a kde sa bude vyvíjať aktívna politická a kultúrno-výchovná činnosť.

Pri robotníckom dome fungovala aj telovýchovná organizácia pre mládež FRTJ, ktorej predsedom sa stal práve Arpád Felcán.

Kariéra učiteľa Felcána plynula súbežne s tou politickou. V roku 1923 mu zomrel otec a 25. mája roku 1925 ho za svoje politické vystúpenia z postu učiteľa suspendovali a

na tri mesiace uväznili. Suspendovanie bolo zrušené až v r. 1931. Medzi týmito rokmi (1926 - 1929, 1931) vykonával vo Sv. Jure funkciu tajomníka komunistickej strany.

Venoval sa písaniu a publikovaniu, veľmi si oblúbil mesto pod Malokarpatskými vrchmi a jeho obyvatel'ov. Do Hlohovca sa však pravidelne vracal a zúčastňoval sa ďalších

akcií robotníckeho hnutia. Prišiel rok 1928. Neúnosné pracovné podmienky, nízke mzdy robotníkov a k tomu katastrofálne sucho zapríčinili nové štrajky. Vo fabrikách začali vznikať prvé závodné výbory, ktoré mali zastupovať robotníkov pri rokovaníach s majiteľmi tovární. Felcánov politický kurz bol v tomto období úplne jednoznačný. Zlepšiť sociálnu politiku a životné podmienky občanov. Jeho politická činnosť v týchto rokoch kulminovala. Tak napríklad pre robotníkov Bródyho továrne na obuv žiadal okrem mzdových požiadaviek i niektoré sociálne zvýhodnenia (napr. dovolenky a pod.). Takmer všetko čo sa dialo v Hlohovci sa snažil rozšíriť medzi ľudí formou letákov. V roku 1928 vydal tlačou leták, kde riešil základné nedostatky Hlohovca a návrhy na ich odstránenie. Okrem iného vo svojej vízii budúcnosti spoločnosti uviedol, že hospodársky a spoločenský život sa bude riadiť a regulovať plánom, že politické a colné hranice sa v budúcnosti zrušia a prírodná energia sa bude účinne využívať. Na konci potom poznamenal: „Dejiny pracujú pre lepší svet. A príde doba, ktorá prinesie oslobodenie nielen Hlohovca, Československa, Európy, ale i celého ľudstva.“ Slová dvadsaťosemročného muža boli vtedy azda až príliš prismselé a v určitých chvíľach vyznievali naívne. V každom prípade však Felcán vo svojich počinoch nepoľavoval. V novembri 1928 opäť v tlačenom letáku vychádzajúcom ako príloha Pravdy novinárovi opísal potýčku a tragédiu v Šulekove, kedy pri schôdzi komunistov prišli o život dvaja ľudia. Hlinkova slovenská ľudová strana si vtedy najala agenta provokatéra, ktorého úlohou bolo na schôdzi komunistov vyvolať nepokoje. Pri potýčke s četníkmi opitý ľudácky agent Imrich Kuchárik nožom zabil četníka, iný člen rodiny - Jozef Kuchárik potom pri prestrelke zahynul.

Tieto Felcánove aktivity súviseli s prípravou na predvolebnú kampaň do volieb okresných zastupiteľstiev. Situácia v komunistickej strane bola už od polovice roka 1928 napätá. Rozpory využívali viaceré zložky strany, najviac však skupina okolo tajomníka

ÚV KSČ Klementa Gottwalda. On sám presadzoval novú revolučnú líniu bez tzv. „sociálnodemokratických prežitkov.“ Felcán bol práve naopak na strane umierneného krídla komunistickej strany a presadzoval viac sociálny aspekt politiky strany. Postavil sa teda do čela opozície na Slovensku a spolu s E. Singerom a M. Čulenom vytvorili dočasné 14. vedenie XX. Kraja KSČ.

Koncom roka 1928 vypracoval Arpád Felcán spolu s Markom Čulenom tzv. Hlohovské memorandum uverejnené v denníku Pravda dňa 31. 01. 1929.

Autori memoranda odmietali štrajky ako prostriedok boja za hospodárske požiadavky robotníkov a razili bezzásadové spojenie so sociálnodemokratickou stranou. Situácia bola už natoľko vyhrotená, že v priebehu roka 1929 prišiel do Hlohovca samotný Klement Gottwald s návrhom ďalšieho riešenia situácie. Ľudia okolo Arpáda Felcána napokon ustúpili a verejne vyhlásili, že sa dopustili vážnych chýb. Vedeniu komunistickej strany veľmi záležalo na tom, aby pre svoj postup získalo práve Felcána, pretože viedol v regióne Hlohovca početnú masu robotníckej triedy a svojimi názormi ich značne ovplyvňoval. Nechcelo však riskovať ďalšie nezhody, a preto aktívneho učiteľa odvolalo zo všetkých politických funkcií a zároveň ho zbavilo členstva v strane. Do nej ho znovu prijali až v roku 1931. Zaujímavé však je, že po tomto období už populárny učiteľ len málo verejne prezentoval svoje politické myšlienky. Navštevoval síce zhromaždenia, ale jeho rétorika už nebola taká ostrá ako predtým. Vybral sa viac cestou publikačnej činnosti ako pedagóg a historik a politických tém sa dotýkal len okrajovo. Na jednej strane stále totiž v jadre zastával názory prezentované v memorande, no na strane druhej proti vedeniu strany už vystupovať nechcel. Dňa 5. mája 1931 mu referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zrušil suspendovanie a určil miesto učiteľa v Štátnej ľudovej škole v Očovej. V dekréte sa uvádza aj jeho ročný príjem, ktorý činil 14 160,- Korún Československých. Na miesto učiteľa v Očovej nastúpil 16. mája 1931 a v ten istý deň si obnovil i služobnú prísahu.

Do Očovej mu na domácu adresu začali prichádzať znovu pokrokové časopisy ako Levá Fronta a DAV, preto ho po krátkom čase za neutíchajúcu osvetovú činnosť preložili do Senice a odtiaľ do Trnavy.

Začiatkom tridsiatych rokov sa zrodilo aj jeho najcennejšie dielo, monografia dejín Hlohovca s názvom Hlohovecko kedysi dnes a zajtra. Už samotný názov bol typický pre Felcánovu tvorbu a zároveň netypický pre pomenovanie knihy o histórii jeho rodného mesta. I. a II. diel vyšli v jednej knihe, autor však hneď v úvode dával do pozornosti, že sa bude v ďalších troch dieloch venovať súčasnosti a budúcnosti Hlohovca. V roku 1932 sa tak zrodilo mimoriadne vydarené a u Hlohovčanov obľúbené dielo, z pohľadu historikov však prinieslo aj celý rad otáznikov a nejasností. Najväčším bola pramenná báza,

z ktorej Felcán čerpal. Tá mala byť uvedená až na konci piateho dielu, no keďže piata časť nikdy nevyšla tlačou a ani jej rukopis sa nezachoval, zostalo historikom len z textu knihy dedukovať Felcánom použité písomné prame-
ne. S istotou možno povedať, že mal v týchto rokoch prístup do všetkých podstatných archívov.

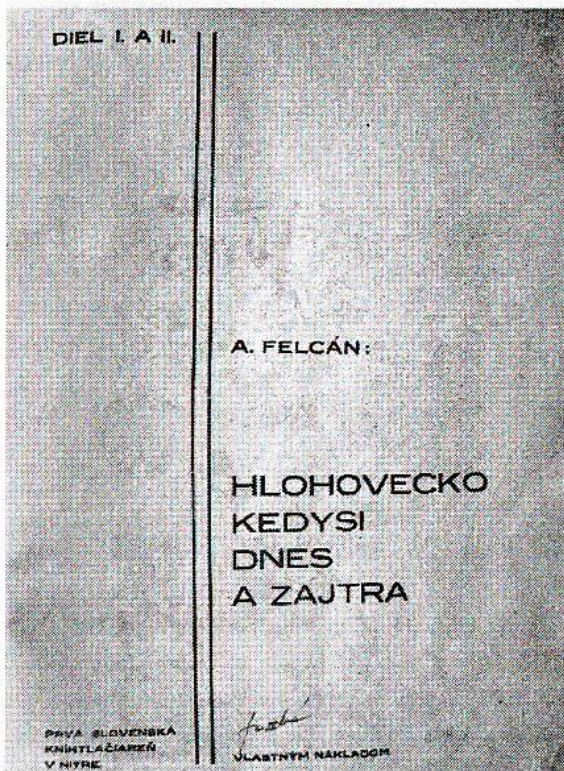
Údaje čerpal z Národného archívu v Budapešti a z diecéznej knižnice v Nitre. Značnú výhodu oproti po-
vojnovým bádateľom o histórii Hlohovca mal však v tom, že mal prístup aj do archívu mestečka Hlohovec, do archívu hlohovskej farnosti, do archívu hlohovskej ži-
dovskej náboženskej obce, do archívu Františkánskeho kláštora v Hlohovci a do rodového archívu rodiny Erdödy uloženého v hlo-
hovskom zámku. Mnohé cenné materiály z posledných piatich archívov sa zničili koncom

druhej svetovej vojny alebo tesne po nej a tak o viacerých cenných písomných dokumen-
toch vieme len z Felcánovho rozprávania. V tom je jeho dielo z pohľadu historikov jedi-
nečné a cenné.

Okrem toho aj štýl, akým sa prihováral čitateľovi bol úprimný, otvorený a didaktický. Dar
reči a schopnosť pútavo vyrozprávať priebeh dejinných udalostí dávajú odpoveď na to,
prečo bol tento učiteľ taký obľúbený nielen u žiakov, ale i u bežných jednoduchých ľudí.
Kniha mala na trhu veľký úspech a takmer okamžite sa rozpredala. Pre Felcána to bol ne-
klamný znak toho, že v práci historika- spisovateľa by mal pokračovať.

I. diel dal vytlačiť v Nitre, II. diel sa tlačil už v tlačiarni Jozefa Löfflera v Senici počas
Felcánovho pôsobenia na tamjšej škole.

Rok 1932 bol pre mladého učiteľa aj v iných oblastiach výnimočný. Počas svojho učite-
ľovania na Záhorí sa 30. marca 1932 v Senici zosobášil s Ruženou Mezeyovou (pôvodne
Rozália Františka Mezeyová nar. 06.03.1911 v Bratislave- zom. 21.12.1995 v Bratislave,

05.01.1995 pochovaná v Hlohovci). Bratislavská rodáčka a mimoriadne príťažlivá a krásna žena sa stala Felcánovou životnou oporou. Práve vďaka nej nezostalo meno jej manžela po smrti zabudnuté. Obaja sa navzájom obdivovali a prechovávali k sebe vzácnu vzájomnú úctu. Z ich harmónického vzťahu sa narodili dcéry Nadežda (nar. 18. 12. 1934 v Bratislave) a Anna (nar. 02. 01. 1941 v Novej Bani.). Arpád Felcán, veľký milovník kvetov dal obom dcéram aj ďalšie originálne mená. Nadežda dostala ku krstnému menu ďalšie meno Kamélia-Elektra a Anna meno Hyacinta.

*Ružena Mezeyová -
- Felcánová.*

Toto obdobie bolo azda najkrajším v Arpádovom živote. Sprevádzalo ho spokojné rodinné zázemie a vysoký kredit učiteľa a historika. Spisovateľské ambície naplňal ďalej a roku 1933 vydal tlačou pozoruhodnú štúdiu pod názvom *Za jednotný spisovný jazyk*. Z tejto publikácie je zrejmá jeho náklonnosť k spoločnej Československej republike a k obom jazykom. V práci načrtnol príklady gramatiky pre prípad, že by sa v budúcnosti vytvoril jednotný československý spisovný jazyk. Aj k českému národu síce pociťoval náklonnosť, no jeho názory v určitých oblastiach bežného života boli pevné. Tak napríklad roku 1933 počas pôsobenia v Pokusnej meštianskej škole v Trnave mu bolo ponúknuté miesto učiteľa v Zlíne. Felcán sa rozhodol ponuku českej strany prijať. Jedinou podmienkou bolo, aby vykonal štátnu skúšku z českého jazyka na čo reagoval slovami: „Ak môžu stovky českých učiteľov vyučovať na slovenských školách bez skúšky nebudem ani ja robiť skúšku z češtiny.“

*V kúpeľoch Sliač s manželkou
Ruženou roku 1933.*

Miesto tak neprijal a zostal pôsobiť na Slovensku. V novembri 1934 získal Felcán spôsobilosť vyučovať aj na meštianskych školách odbor gramaticko-historický. V tomto čase sa stal jeho druhým domovom Sv. Jur, kde učil aj so svojim priateľom a spisovateľom Petrom Jilemnickým. Vo svojom novom pôsobisku si neúnavnou prácou so žiakmi vybudoval dobré meno a keď v rokoch 1937-38 spolu s Petrom Jilemnickým vydali knižku *Voláme Vás do Sv. Jura*, stal sa pre jeho obyvateľov ešte viac obľúbeným a váženým pánom učiteľom. Malá vrec-

ková knižka bola obdobou dnešných sprievodcov a čitateľ mal možnosť dozvedieť sa z nej o zaujímavostiach a pamätihodnostiach Sv. Jura. Felcán tu zotrval až do roku 1938. Roku 1937 sa pričínal aj o založenie tunajšieho mestského múzea. Vo Sv. Jure začal pracovať aj na novej učebnici dejepisu a spolu s kolegom Petrom Jilemnickým konzultovali niektoré pasáže budúcej knihy. Učebnica bola už v rukopise takmer hotová, keď ju Felcán Jilemnickému požičal. Ten mu ju však už viac nevrátil. S Petrom Jilemnickým udržiaval Arpád s manželkou Ruženou blízky priateľský vzťah, no Felcánovci mal voči známemu spisovateľovi aj vážne výhrady. Nevedeli mu zabudnúť

A. Felcán so svojimi žiakmi vo Sv. Jure.

najmä náklonnosť k cudzej žene v čase, keď mu doma ležala chorá manželka. Posledné dni pôsobenia Arpáda Felcána vo Svätom Jure boli dojímavé a sprevádzali ho prosby žiakov, aby zostal na škole učiť. Boli to dni plné sĺz a smutného lúčenia. Zo zachovaných listov žiakov sa dozvedáme o pocitoch, ktoré toto lúčenie sprevádzali.

Milý pán učiteľ!

Keď sme sa lúčili s pánom riaditeľom, dozvedeli sme sa, že i Vy odchádzate. Táto správa nás veľmi dojala a zarmútila. Odchádzate z našej meštianky, opúšťate našu triedu práve v tom roku, v ktorom Vás najviac potrebujeme.

Ťažko nám pripadá lúčiť sa s Vami, uvedomujúc si, že strácame vo Vás najlepšieho učiteľa s akým sme sa kedy v živote stretli...

Všetci sme naplnení túžbou a prosbou k Vám. Prosili by sme Vás, keby ste sa pokúsili o to, aby rozhodnutie o Vašom preložení bolo zmenené a Vy by ste mohli ostať i naďalej medzi nami.

Prosíme Vás, aby ste odpustili a zabudli na chvíľu, kedy sme sa nechovali tak, ako ste toho zasluhovali.

Ďakujeme Vám za dobrodenie, ktoré ste nám Vaším umom, Vašou láskou preukázali.

(podpísaní žiaci chlapčenskej triedy meštianskej školy vo Sv. Jure)

V inom liste žiačky dievčenskej triedy svojmu pánovi učiteľovi napísali:

Drahý náš pán učiteľ!

Bol ste tak náš, že nám nikdy na myseľ neprišlo, že by ste nás mohol niekedy opustiť. Váš kľud nám dodával odvahu a chuť k práci. Videli sme vo Vás druhého otca. Ale osud je často nemilosrdný a zlý... Dúfame, že nám náhoda dopraje aspoň raz v živote sa s Vami stretnúť aspoň nachvíľu zotrvať vo Vašej nám tak milej prítomnosti.

(podpísané žiačky dievčenskej triedy meštianskej školy vo Sv. Jure)

K rozlúčkovej akcii sa pridali aj žiaci III. A triedy, ktorí učiteľovi Felcánovi napísali:

Pán učiteľ Felcán!

Bolestne sa lúčime s Vami a prosíme o odpustenie, čo sme sa k Vám previnili. Boli by sme radšej, keby ste nás ešte naďalej učili a ostali našim triednym pánom učiteľom.

Odišli ste, ale v spomienkach našich ostanete navždy.

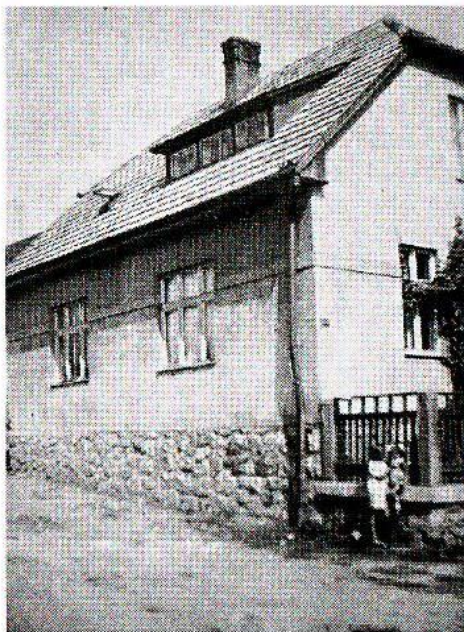
(Vaši žiaci III. A triedy vo Sv. Jure 18.XI. 1938)

Žiaľ prosby žiakov boli márne, o preložení ich obľúbeného pána učiteľa už bolo rozhodnuté. Arpád sa so svojou rodinou vrátil do rodného Hlohovca, kde nastúpil miesto učiteľa do novopostavenej štátnej meštianskej školy (dnes Gymnázium). Jeho pôsobenie bol aj tu krátke, trvalo vlastne len do 2. októbra 1939, kedy ho školský inšpektorát v Hlohovci preložil do štátnej meštianskej školy do Chtelnice. Felcánov odchod z Hlohovca opäť sprevádzali protesty a prosby žiakov o ponechanie učiteľa Felcána v miestnej meštianke. Pod petíciu, ktorú žiaci adresovali priamo ministerstvu školstva sa podpísalo 159 žiakov hlohovskej štátnej meštianskej školy. Medzi podpismi figuruje aj viacero mien, z ktorých neskôr vzišli iné významné osobnosti Hlohovca, ako napríklad Dušan Gregor alebo herec Otto Lackovič.

Arpád Felcán pritom ako učiteľ vykazoval vynikajúcu prácu, čo potvrdil aj samotný školský inšpektorát v služobných lístkoch. Celkové posudky ho hodnotili najvyššou známkou. Do školy v Chtelnici nastúpil dňa 19. októbra 1939. Pre učiteľa Felcánových kvalít to bolo ťažké obdobie, v ktorom sa len s námahou zmieroval s neustálymi nútenými odchodmi. V roku 1940 napokon nastúpil na svoje posledné učiteľské pôsobisko do Novej Bane. Tu zotrval až do roku 1944. Počas vojnových rokov sa aktívne zapájal do politického života a najmä do oslobodzovacieho boja. Keď v auguste roku 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie nastúpil doň a pod novým menom Arpád Vojtech Felcán sa ako osvetový dôstojník a vojak v uniforme ustanovený Slovenskou národnou radou, resp. Poverenictvom pre národnú obranu v Banskej Bystrici zapájal do národnooslobodzovacieho boja. Ku skupine osvetových dôstojníkov bol pridelený pravdepodobne v októbri 1944. Ako učiteľ sa musel svojho povola-

nia na čas v povstaní vzdať. Stal sa predsedom revolučného národného výboru v Novej Bani a po potlačení povstania do hôr sa musel ukrývať. Manželka Ružena s dcérami Naďou a Annou zostali v Novej Bani, kam za nimi Arpád Felcán chodil. Aj koncom roka mal prísť za rodinou, aby strávil s nimi aspoň predvianočný čas. Jeho pohyb bol známy len blízkym ľuďom z odboja a rodine a zrejme aj ľuďom, ktorým osoba Arpáda Felcána už dlhodobo veľmi prekážala. Neznámy informátor napokon upovedomil miestnu Hlinkovu gardu, že učiteľ Felcán sa pred Vianocami objaví u rodiny v Novej Bani. Tu ho 19. decembra zatkli a odovzdali gestapu a väznili na viacerých miestach.

Písomné pramene a matriky Novej Bane uvádzajú, že od 20. decembra do 24. decembra 1944 bolo chytených viac osôb zapletených

Dom Felcánovcov v Novej Bani.

do povstania, ktoré nemeckí vojaci postupne likvidovali. O smrti Arpáda Felcána sa v literatúre šírieli viaceré dátumy a to najmä 20. december, 23. december a 29. december. Matrika zomrelých v Novej Bani uvádza, že sa tak stalo medzi 20. - 24. decembrom 1944. Podľa výpovede Arpádovej manželky Ruženy existoval svedok, ktorý Felcána videl ako posledného medzi živými. Dňa 23. decembra 1944 prechádzal s vozom po ceste pri obci Píla, keď uvidel vojakov ako stoja s namierenými zbraňami pri neznámych mužoch. V jednom z nich rozpoznať pána učiteľa Felcána. Muž popisoval, že vojaci prinútili mužov kopať jamu. Keď sa snažil priblížiť k nim a pozdraviť jemu známeho muža, vojak ho popohнал, aby pokračoval v ceste. O chvíľu bolo počuť už len výstrely. Vianoce 1944 boli pre Ruženku Felcánovú a jej dve deti najťažšie. Vojna sa uberala ku svojmu koncu, blížilo sa oslobodenie a teda aj nádej v nový život. Toho sa však už Arpád Felcán nedožil. Hneď po skončení vojny (zrejme v júni 1945) vykonali exhumáciu spoločného hrobu pri obci Píla, ktorý popisoval svedok. V jednom z mužov identifikovala pani Ružena aj svojho manžela. Muži boli popravení ranou do zátylku. So všetkými poctami v roku 1945 previezli telo Arpáda Felcána do Hlohovca, kde ho pochovali do rodinného hrobu k svojim rodičom. 20. októbra 1945 udelil Prezident Československej republiky odbornému učiteľovi v Novej Bani Arpádovi Vojtechovi Felcánovi „in memoriam“ československý vojnový kríž 1939. O dva roky neskôr 28. októbra 1947

predsedníctvo Slovenskej národnej rady mu „in memoriam“ udelilo Rad Slovenského národného povstania II. triedy.

Následne boli po ňom pomenované ulice vo Sv. Jure a Hlohovci. Osoba Arpáda Felcána sa venoval aj výtvarníkom a sochárom Ľudovít Goga, ktorý vytvoril jeho bustu a reliéf.

Po vojne sa viacerí literárni autori venovali Felcánovej činnosti a tvorbe, Arpádove postoj a myšlienky boli prezentované v období budovania socializmu ako

postupové, naplňujúce ideí komunistickej strany. Iba málokto sa však zamýšľal nad tým, čo by sa stalo ak by Arpád Felcán vojnu prežil a zapojil by sa znovu do politického života tak, ako pred 2. svetovou vojnou. Domnievame sa, že všetky zásluhy, ktoré mu po vojne pripísali, by boli čoskoro pošliapané v povojnových rokoch politických procesov. Profil

Pohreb A. Felcána - pohrebný sprievod na námestí v Hlohovci v r. 1945.

Arpáda Felcána bol podľa toho čo robil pred vojnou totiž zrelý na perzekvovanie aj zo strany samotnej komunistickej strany. Klement Gottwald si dobre pamätal na rok 1929 a na hlohovské memorandum, ktorým Felcán tvrdo kritizoval vedenie komunistickej strany. Pamätali si to aj niektorí reprezentanti radikálneho krídla komunistickej strany priamo v Hlohovci. A tak krutý osud, ak by ho nepostihol v Slovenskom národnom povstaní, by ho bol určite čakal na začiatku päťdesiatych rokov, podobne ako napríklad Vladimíra Clementisa, ktorý bol popravený po vykonštruovanom obvinení zo sprisahania.

Aj po nežnej revolúcii roku 1989 zaznievali hlasy, aby bola ulica po Arpádovi Felcánovi premenovaná. Najmä mladší ľudia ho totiž bez bližšieho poznania kvalifikovali ako komunistu a teda človeka, ktorého predchádzajúci režim veľbil. Ako vieme,

Rodinná hrobka Felcánovcov na mestskom cintoríne v Hlohovci.

vôbec tomu tak nebolo a našťastie v srdciach starších Hlohovčanov, ktorí Felcána osobne poznali, bol najmä vynikajúcim pedagógom, schopným historikom a veľkým bojovníkom za sociálnu spravodlivosť.

Veď dodnes sa Arpádovi Felcánovi medzi Hlohovčanmi pripisuje veľká zásluha na spísaní prvej kompletnej histórie mesta Hlohovec. Keď v r. 1993 po šesťdesiatych rokoch vychádzalo obnovené vydanie knihy Hlohovecko kedysi dnes a zajtra, jeho manželka pani Ružena pri tejto príležitosti poznamenala: „*Som šťastná a mám veľkú radosť aj za môjho manžela. On totiž veril, tak ako každý učiteľ, že žiaci ktorých učil, až raz vyrastú, budú na neho spomínať ako na človeka s dobrým a roztvoreným srdcom a že práve oni budú raz svojim deťom pri listovaní v jeho knihe vraviť - toto bol náš dobrý pán učiteľ.*”

Sociálny aspekt jeho práce prevládal všade, či už v politickom alebo učiteľskom živote. Arpád Felcán počas svojho života každodenne naplňal predstavy detí o dobrom človeku, ktorý ich viedol k porozumeniu a pravde. I keď utŕžil v živote nemálo kopancov a rán, žiadna z nich ho duševne nezranila tak, aby ho zbavila odhodlania pokračovať vo svojom poslaní. Aj preto sa veľkosť človeka nedá odmeriavať iba skutkami, ale aj úmyslami. Tie Arpádove boli vždy naplňané láskou a priezračnou ľudskou nezištnosťou.

***

Kronikár domova

Obrys historiografického projektu Arpáda Felcána

Mgr. Marián Kamenčík

Priesečníky tvorivých postupov, ktorých výsledkom bola prvá, vedecky proklamovaná syntéza dejín Hlohovca a jeho najbližšieho okolia, boli budované prinajmenšom tromi komponentmi vedeckej práce historika. Sú nimi orientácia na predmet výskumu, ktorý je jej obsahovým ťažiskom, ďalej je to metóda uchopujúca a jednotiacia historikovo zachádzanie s predmetom (látkou) a nakoniec je to štylistická a kompozičná realizácia vedeckého výkonu v konkrétnom texte.

Najprv si všimneme výber látky, ktorá predstavuje mimoliterárnu skutočnosť vytvárajúcu aktuálnu podobu témy diela. Teda historikova výpoveď konkretizovaná v texte historického diela má referenčný (odvolávajúci) charakter, pretože sa vzťahuje na konkrétne mimojazykové skutočnosti, aj keď ide o realitu minulú. Látku, ktorá bola v tomto prípade interpretovaná môžeme najzreteľnejšie vyčleniť geografickými súradnicami a pri ich čítaní rozpoznáme pod povrchom mriežky poludníkov a rovnobežiek - lokalitu Hlohovecka. Nielen zemepisné vymedzenie regiónu Hlohovca na mape, ale i množstvo iných prvkov, hoci svojou typologickou podstatou rôznorodých (tráďcia, kultúra, demografia, dialekt,

umelecký kolorit, atď.), zjednocuje spoločná funkcia pracujúca v prospech regionálnej identity reflektovanej oblasti Hlohovecka a zároveň zabezpečuje jej upevnenie ako regionálneho celku. Takto vyprofilovaný predmet výskumu sa pokúša uchopiť vo svojom projekte a príspevku do regionálnych dejín, rešpektujúc ich kontinuálno-pluralitný vývin, hlohovský rodák, učiteľ, historik, teoretik pedagogiky, publicista, politik, príležitostný jazykovedec, organizátor verejného a kultúrneho života, človek čínorodého gesta, Arpád Felcán v dvoch dieloch nedokončeného, pôvodne päťzväzkového diela, Hlohovecko kedysi dnes a zajtra (1932).

V prípade A. Felcána sú dôsledky historiografického tematizovania regiónu Hlohovecka istotne hlbšie, čo si dovoľíme predpokladať z konštatovania, že každý človek sa rodí do existujúceho životného priestoru, ktorý je naznačovaný zemepisnými, biografickými, kultúrnymi, sociálnymi a dejinnými súradnicami a tie všetky sa podieľajú na kreovaní jeho priestoru bytia a zároveň utvárajú jeho individuálnu pamäť. Siluety zažitého, intímne priestory známeho (napríklad domov, ulica, park, záhrada atď.) nesie človek v sebe ako nadčasové toposy osobnej zážitkovej paradigmy a vynárajú sa v ňom aj ich hlbšie, tradíciou a kultúrou zaznamenané vrstvy. Priestorové plány „žitého sveta“ sú opornými stĺpmi vytvárania si predstavy vlastnej identity, vzťahu k domovu, čo tvorí základné hodnotové pole predstavujúce studnicu inšpirácií a motivácií podnecujúcich k tvorivej činnosti. Ešte nápadnejšie sa prejaví ich hodnotová razancia, keď sú zapliňané dynamikou ľudských životov, ktoré sú týmito priestormi determinované, a naopak aktom ľudských rúk, mysle a citovej angažovanosti dokážu pretvárať a podporovať symbiózu človeka s vlastným rodiskom-domovom. A. Felcán tieto životné impulzy aktívne prijíma (recipuje) a pokúša sa ich prevádzať na tematické prvky, kladúc ich do slovesnej reflexie textu historického konceptu svojej knihy. Istotne tak nerobí iba z pragmatického kalkulu, ale i bytostnej potreby vzdať hold svojej domovine. Uvažovanie o rodnom kraji, domove nestavia autor na estetických fenoménoch, ako by to robil básnik, ale buduje ho na programe vyslovenia svojej „pravdy o minulosti“ podloženej racionálnosťou vedy. Voľba regionálnej motiviky, hoci i vedecky reflektovaná, môže so sebou prinášať istú mieru emocionálnej konotácie, zvlášť u autora uvažujúcom o rodisku. Potom sa mu stáva podstatným prvkom jeho bytia, rodovým znamením, osobnou vedeckou „poetikou“. Vlastnú spojitosť s Hlohoveckom konieckoncov A. Felcán decentne vplietá i do textu diela, čoho dôkazom je napríklad i fakt prisojovovania vyjadrený prívlastňovacím zámenom „nás“, či určením vzťahu „našskosti“ na základ v spojení „u nás“, alebo jednoduchým zdôraznením regionálneho záberu práce: „berúc ohľad na miestne záujmy“. Táto gramaticky artikulovaná niť prepojenia autora akousi „pupočnou šnúrou“ s rodným krajom sa tiahne celým pôdorysom diela. Na základe povedaného sa kniha javí ako snaha o spájanie podrobne analyzovaného kultúrno-spolo-

čenského priestoru a jeho premien s konkrétnym regiónom, čím A. Felcán vytvára svojim počínom istú kontinuitu kultúrnej pamäte posolstva diela (artefakt knihy) i „čitovej“ pamäte jeho čitateľov. Sám sa k tomu priznáva: „Nech zostane každá zpráva z našej minulosti poznamenaná pre budúce pokolenia“ (I. diel, s. 2).

Druhým pilierom, ktorý okrem iného zabezpečuje vedeckosť dejepisectva, je predpoklad využitia istej metodológie (teoretické zásady) stmelujúcej heuristickú, interpretačnú, kritickú a formulačnú prácu historika. A. Felcán uchopuje skúmanú problematiku metodologickými nástrojmi, odvodzujúc ich zo zásad svetonázoru, ktorého hlavným aktérom bol „ľud a jeho boj za lepší život“. Svoje stanovisko a zároveň metodologickú optiku historiografického výkladu dokladá i v úvode ku knihe: „Snažil som sa priviesť čitateľa k správne poznaniu toho, že hybnou silou histórie je zápas spoločenských tried o plody prírody, o výrobné prostriedky a vždy o lepší a lepší spôsob rozdelenia práce a produktov“ (I. diel, s. 2). Tieto ideové impulzy boli jednými z najdôležitejších podnetov formovania Felcánovho historického profilu, pričom systematicky na iných miestach podáva ďalšie teoretické rozvetvenie ich problematiky. Napríklad v časopise Tvorivá škola, ktorého bol redaktorom, keď píše: „Náš dejepis musí mať chrbtovú kosť, vedúcu myšlienku, ideu. Nebudeme nestranícki... Náš dejepis bude demokratický, ľudový...“ (s. 9-10). Výraznejšie uplatňuje ideový koncept výkladu až v častiach práce, kedy sa dajú tieto interpretačné postupy a s nimi spojená terminológia aplikovať na dejinné udalosti, ktorých takpovediac hlavným protagonistom je slovenský ľud a jeho snaha o národnú, sociálnu a hospodársku slobodu (obdobie 19. a začiatku 20. storočia), teda vyslovené spoločne s A. Felcánom vtedy, keď ide o „zápas spoločenských tried“. Vtedy A. Felcán v zhode s proklamovaným ideovým názorom vyberá slová, ako napríklad „búrlivá doba“, „revolučné ovzdušie“, či oficiálnu terminológiu: „dejiny triedneho boja“, „odbojná tradícia“, „proletarizácia“, „socialistické zriadenie“, „prasocialistická obec“, „komunistický smysel“. Táto rétorika je skôr koncepčným doplnkom tmeliacim postup historikovej práce (čo musíme považovať za jej klad, pretože takto dielo dostáva ucelenú podobu a nepôsobí „rozhádzane“), ako akýmsi sústavným metodologickým diktátom. Preto čítame riadky knihy bez toho, aby sme sa zbytočne odpútavali od podávaného „príbehu“ dejín.

Aké sú ďalšie parametre a kvality knihy o Hlohovecku? V texte sa predovšetkým zrači autorov cit, dosahujúci až pedagogické črty. Ide o uplatňovanie niektorých didaktických zásad, ktoré sa krížia i s postupmi vedeckej práce historika. Napríklad ozrejmenie témy podľa hierarchie od známeho k neznámemu, od všeobecného ku konkrétnemu (napríklad úvážacia veta: „A teraz u nás na Hlohovecku:“ /I. diel, s. 26, podobne na s.30/), uvádza pasáže realizácie daného problému „u nás“ po jeho predchádzajúcom nasvetlení v európskych kontextoch), postupnosť od jednotlivostí k celku („...som sa pokúsil udalosti odo-

hravšie sa u nás priviesť do spojitosti s historickým dejom celku" /I. diel, s. 1-2/) a nabádanie na hľadanie príčin a dôvodov vzniku tej ktorej udalosti. Ďalej je to zásada kontinuálneho chápania dejín, pričom zdôrazňuje dialektiku vývinu, čo bolo opäť v zhode s osvojeným politickým svetonázorom autora: „Kto chce porozumieť dnešným pomerom, kto chce vedieť kam vývoj speje, čo nás očakáva, musí znáť minulosť, musí znáť vývoj, ktorým pochodovaly udalosti až sa dospelo k dnešku“ (s. 1). Symptóm tohto vývinu za stáva nakoniec i titulom celej knihy a tiež Felcánovým programovým mottom.

Dva princípy pohľadu na knihu, môžu nakoniec nahradiť postupné vymenúvanie a obsiahle charakterizovanie jej tematicko-koncepčnej roviny. Sú nimi pohľady orientované vertikálne a horizontálne, pričom prvý nám naznačuje, že „klbko“ dejín rozmotávajúce sa v knihe sleduje časovú následnosť jednotlivých historických udalostí v ich príčinnom podmienení: „Dnes je potrebné skúmať príčiny dejú a poukázať na ne“ (I. diel, s. 1). Chronologický poriadok dejín zachytáva A. Felcán prostredníctvom využitia u neho nepopulárneho postupu, obrazu vývinu „krvavých vojen“ (I. diel, s. 1). Kniha Hlohovecko kedysi dnes a zajtra, ako to väčšinou pri textoch sledujúcich regionálne dejiny býva, prejavuje ambíciu po komplexnosti výkladu, preto z pozície horizontálneho pohľadu A. Felcán rozprestiera a rozohráva svoj text v množstve tematických okruhov a vytvára tým, sledujúc jednotlivé kapitoly, parciálne dejiny vyšpecifikovaného problému (sociálne, cirkevné, hospodárske, politické dejiny, dejiny školstva, dejiny židovstva, dejiny pohrôm atď. - najmä v druhom dieli). Inak povedané A. Felcán uplatňuje jednak chronologický a jednak tematický princíp.

Tretia poloha pohľadu na Felcánovo dielo je motivovaná sledovaním ako sa zdanlivo jasne formulovateľné myšlienky musia s výraznou dávkou kompromisu prispôbiť poriadku média - písaného jazyka. Teda pri slovesnej realizácii knihy je zaujímavé, ako celkovo vyznieva štylisticko-kompozičná schopnosť a invencia autora tvoriť text, čím sa dielu vtláča špecificky štylistický tvar a kompozičný poriadok. A. Felcán svojim dielom dokazuje, že nepozná len dimenzie prísne vedeckého jazyka, exaktnú zrozumiteľnosť a stručnosť, hoci toto razenie textu prevláda, ale dokáže doň vplietat' i estetizujúce prvky, ba niektoré pasáže prisviďčajú skôr autorstvo spisovateľovi-beletristovi ako vedcovi. Preto sa pokúsme chvíľu uvažovať o knihe ako o príbehu, románe z dejín Hlohovecka - jeho obyvateľov, románe, ktorý dopisuje v pomyselnej historickej pamäti každý Hlohovečan.

Kompozičná povaha diela registruje viaceré slohové postupy ozvlášťňujúce samotný text. Prelínajú sa tu prvky popisné, rozprávacie i výkladové pričom prvý sa pokúša z perspektívy súčasnej existencie javov (synchronie) podať plošný obraz javu, kedy vnímame všetky zložky skúmanej časti naraz. Prenesením analógie z výtvarnej kompozície na slovesnú sa obraz pokúša vykresliť, pripodobniť, či reprezentovať, ako to urobil A. Felcán pri opise

Hlohovského hradu, či pri opise tragickej udalosti: „V mesiacoch najväčšieho moru bol prerušený všetok obchod a premávka; schôdze boli zakázané. Ľud zdržoval sa stále vo svojich bytoch a čakal na smrť. Niektoré domy boli úplné vymreté. Mrtvolky vozily na vozoch do cintorína. Daktorý deň i 80 mrtvých pochovali. - Ulice boli prázdne, trávou zarastnuté; domy boli zavreté, zvony neprestajne vyzváňali. V poslednom roku moru Hlohovec mal troch farárov” (II. diel, s. 52). Zatiaľ, čo obrazom historik umelo zastavuje dynamiku plynutia historického času v jednom momente, rozprávaním rozprúdi vnútorný poriadok priamky časovej logiky následnosti a postupnosti (diachrónia a chronológia): „Matej kráľ sám viedol bitvu proti Švehlovcom, ktorí mali upevnený tábor pri Kostolanoch. Kráľ sa zdržoval v Hlohoveckom, hrade a odtiaľto viedol dobývanie kostolanského tábora, čo sa mu aj podarilo v jan. R. 1467. Vodca ‚žobrakov‘, ako sa im nadávalo, bol sám medzi zajatými. Všetci boli popravení na šibenici... vodca najvyššie... koniec bol Bratstvu” (I. diel, s. 28). Tretí postup prostredníctvom dokladovania argumentov zodpovedá na otázky pýtajúce sa po príčine javu a jeho kompozičný poriadok najlepšie znázorňuje orientácia analytika na jeden konkrétny bod: „Keďže vieme vznik pomenovania Hlohov, Hlohovec, ľahko je zistiť pôvod maďarského mena Galgócz. - Hloh menoval sa glog-om. Z toho vzniklo v maďarskej reči ‚galagonya‘, čo značí rastlinu hloh” (I. diel, s. 9).

Riadky knihy sú prepletené najrôznejšími historickými postavami vládcov stojacích na rôznych hierarchických úrovniach štátnej a obecnej správy. S ich historickými portrétmi sa A. Felcán vysporadúva na základe štúdia pramenných materiálov a ich odborným dointerpretovaním. Tomu zodpovedá i strohosť a popisnosť zvoleného štýlu. Preto sa tieto postavy nestávajú „románovými” hrdinami knihy. Nasadená optika „zhora” - od panovníkov tu nebola úspešná. Skutočným hrdinom, hoci anonymným, okolo ktorého sa koncentruje dej, je zdrojom najemocionálnejších odtienkov, vyvoláva súcit, sympatie, radosť i smútok, sa stáva A. Felcánovi „ľud”, ktorý dobre pozná, je k jeho srdcu najbližšie, je najautentickejším svedkom dejín mesta. A. Felcán dokáže skoro až umelecky zaznamenať jeho neľahký život, čím vytvára atmosféru spoluprežívania osudov, etického hodnotenia a k nemu prechovávanej náklonnosti. Skutočne, beletrizované časti práce nájdeme tam, kde sa vraví o „ľude”. Za všetky jeden príklad: „Ľud nikde nenašiel pokoja, nikde vypočutie svojich sťažností a preto schádzal sa v tichých kostolíčkoch, vybudovaných pánmi z peňazí vydraných z jeho mozolov; tam šuškal svoje modlitby, lúskal dlhé ružence, spieval piesne, počúval farizejské kázne, zúčastňoval sa procesií a ponížene trpel svoje útrapy, čakajúc odmenu na druhom svete” (II. diel, s. 25).

Felcánov dejepisný projekt nás svojim koncepčnými i textovými kvalitami utvrdzuje v názore, že je dokladom záujmu jednotlivca o svoje rodisko o reflexiu svojho kultúrneho životného priestoru, v mnohých podnetoch inšpirujúcu a zaväzujúcu. Zároveň sa kniha stá-

va nielen zrkadlom dejinnej pulzácie Hlohovecka, ale je relevantným, dôstojným, a na danú dobu i pionierskym syntetickým počinom zaplňujúcim medzeru knižne realizovanej „pamäte“ dejín Hlohovecka a tiež je rovnocenným a zmysluplným príspevkom do širokého komplexu národných dejín.

Treba si uvedomiť, že každé, i to Felcánove dejepisné dielo, je jedinečné a nie je ho potrebné nevyhnutne čítať iba za účelom získania vedomostí a informácií (hoci je to jeho prvotný účel), ale i preto, že neumiera s dobou, kedy vzniklo, či na vedeckej úrovni bolo metodologicky, pramenne alebo fakticky korigované (prekonané). Ale treba ho čítať i preto, že nesie špecifické stopy doby vzniku, pečat' kultúrnych vzorov, estetických kódov, zachytáva v našom prípade akési mystérium „génia loci“, a v neposlednom rade je dokladom názorov, kriticko-interpretáčnych postojov, vedeckých kvalít i osobnostného temperamentu autora.

***

Míľniky Arpáda Felcána

13.08. 1900 v Hlohovci, Hlohovec ulici sa rodičom Michalovi Felcánovi a Jozefíne Hummel narodil syn Arpád.

1910 - 1914 A. Felcán žiakom Štátnej meštianskej školy v Hlohovci

1914 - 1918 štúdium v Maďarskom kráľovskom učiteľskom ústave v Modre.

28. apríla 1918 absolvovanie záverečnej skúšky s oprávnením vyučovať na ľudových (elementárnych) školách s vyučovacím jazykom maďarským.

1918 - 1920 Vojenská prezenčná služba v Rakúsko-Uhorskej armáde, neskôr Československý peší pluk v Nitre.

14. apríla 1920 Vykonanie skúšky zo slovenčiny so zvláštnym zreteľom na vlastivedu Československej republiky a ustanovenie učiteľom na ľudových školách s vyučovacím jazykom slovenským.

1920 - 1926 učiteľ v Rímsko-katolíckej ľudovej škole v Hlohovci. Rozbieha svoju politickú kariéru. Prejavmi sa zúčastňuje sa demonštráciách a štrajkoch robotníkov v Hlohovci a okolí.

1921 A. Felcán vstupuje do Komunistickej strany Československa

1923 - 1924 Iniciovanie stavby robotníckeho domu, jedným zo zakladateľov Arpád Felcán.

5. októbra 1924 Na slávnostnom otvorení robotníckeho otvorení vystúpil Arpád Felcán

s prejavom. Pri robotníckom dome fungovala aj telovýchovná organizácia pre mládež FRTJ, Arpád Felcán je jej predsedom.

25. mája 1925 Suspendovanie z postu učiteľa za svoje politické aktivity a účasť na štrajkoch a demonštráciách. Tri mesiace väzenia.

1926 - 1931 Tajomník komunistickej strany vo Sv. Jure.

1928 Arpád Felcán vydáva tlačou leták o hospodárskom stave a o zlých sociálnych pomeroch v Hlohovci.

1928 A. Felcán, M. Čulen a E. Singer v čele slovenskej opozície komunistickej strany, vytvárajú dočasné 14. vedenie XX. Kraja KSČ.

31.01. 1929 vychádza v denníku Pravda tzv. Hlohovské memorandum proti politike boľševického krídla KSČ vedeného Klementom Gottwaldom.

1929 Klement Gottwald rokuje s Felcánom v Hlohovci o riešení vzniknutých sporov.

1929 A. Felcán pozbavený funkcií a členstva v komunistickej strane.

05. mája 1931 Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave zrušil Felcánovi suspendovanie a určil mu miesto učiteľa v Štátnej ľudovej škole v Očovej. Na nové pôsobisko nastupuje 16. mája 1931.

1931 A. Felcán znovu prijatý za člena komunistickej strany Československa.

1932 A. Felcán učiteľom v Senici

30. marca 1932 v Senici sobáš s Ruženou Mezeyovou (nar. 1911 - zom. 1995)

1932 Vychádza Felcánovo dielo Hlohovecko kedysi dnes a zajtra, I. a II. diel , prvá samostatná monografia o histórii Hlohovca.

1933 A. Felcán učiteľom v Pokusnej meštianskej škole v Trnave.

1933 tlačou vychádza Felcánova štúdia s názvom Za jednotný spisovný jazyk s návrhom novej gramatiky pre prípad, ak by sa v budúcnosti vytvoril jednotný československý spisovný jazyk.

14. novembra 1934 A. Felcán získava spôsobilosť vyučovať aj na meštianskych školách odbor gramaticko-historický.

18. decembra 1934 v Bratislave narodenie dcéry Nadi.

1934 - 1938 Arpád Felcán učiteľom v Štátnej meštianskej škole vo Sv. Jure.

1937 Vo Sv. Jure je založené mestské múzeum. Jedným zo zakladateľov je aj Arpád Felcán.

1937 - 1938 Arpád Felcán spolu s Petrom Jilemnickým zostavili publikáciu Voláme Vás do Svätého Jura. Sprievodcu mestom vydalo Mesto Svätý Jur.

1934 - 1938 Arpád Felcán pracuje na rukopise učebnice dejepisu.

november 1938 A. Felcán je znovu preložený na nové pôsobisko. Zo Sv. Jura prichádza učiť do Štátnej meštianskej školy v Hlohovci.

2. októbra 1939 Preloženie A. Felcána do Štátnej meštianskej školy v Chtelnici. Do funkcie nastupuje 19. 10. 1939.

1940 A. Felcán učiteľom v Novej Bani.

2. januára 1941 v Novej Bani narodenie dcéry Anny.

august 1944 vypuknutie Slovenského národného povstania. A. Felcán sa stáva predsedom Revolučného národného výboru v Novej Bani a pod novým menom Arpád Vojtech Felcán sa stáva osvetovým dôstojníkom 1.československej povstaleckej armády na Slovensku.

19. decembra 1944 v Novej Bani A. Felcána chytila Hlinkova garda, ktorá ho odovzdala Gestapu.

23. decembra 1944 pri obci Píla (okres Nová Baňa) Arpáda Felcána spolu s ďalšími partizánmi popravili.

1945 Prevoz Felcánových pozostatkov do Hlohovca a ich uloženie v rodinnej hrobke na mestskom cintoríne v Hlohovci.

20. októbra 1945 udelil Prezident Československej republiky odbornému učiteľovi v Novej Bani Arpádovi Vojtechovi Felcánovi „in memoriam“ československý vojnový kríž 1939.

28. októbra 1947 predsedníctvo Slovenskej národnej rady mu „in memoriam“ udelilo Rad Slovenského národného povstania II. triedy.

po roku 1945 Výtvarník a sochár Ľudovít Goga vytvoril bustu a reliéf A. Felcána. V Hlohovci a vo Sv. Jure boli po ňom pomenované ulice.

16. apríla 1993 v Robotníckom dome v Hlohovci slávnostné uvedenie obnoveného vydania knihy Hlohovecko kedysi dnes a zajtra za účasti manželky Arpáda Felcána, Ruženy Felcánovej a jej dvoch dcér.

8. augusta 2007 v predvečer výročia SNP slávnostné odhalenie pamätnej tabule slávne-
mu rodákovi na priečelí budovy robotníckeho domu v Hlohovci (dnes Výstavná sieň
Vlastivedného múzea v Hlohovci).

ARPÁD FELCÁN

1900 - 1944

Perom a kriedou - život rebelujúceho učiteľa

Publikácia vydaná pri príležitosti odhalenia pamätnej tabule slávnemu rodákovi

Na realizácii sa podieľali pani Ing. Anna Náterová rod. Felcánová, Vlastivedné múzeum v Hlohovci, Kamenosochárstvo Vincent Vadovský, Občianske združenie EX LIBRIS AD PERSONAM HLOHOVEC

Hlohovec 29. august 2007

Hlavným sponzorom realizácie pamätnej dosky a vydania publikácie je Ing. Pavel Náter s manželkou

Na inštalovaní pamätnej tabule a na vydaní publikácie o Arpádovi Felcánovi sa významnou mierou podieľali pán Jozef Urmínský starší a pani Ing. Anna Náterová, rod. Felcánová. Bez ich myšlienky a prvých impulzov by sa tento projekt nepodarilo zrealizovať.

Ďakujeme

Vydalo občianske združenie EX LIBRIS AD PERSONAM HLOHOVEC v spolupráci s Vlastivedným múzeom v Hlohovci

Vyšlo ako 2. publikácia v edícii: Slávní Hlohovčania

V edícii doposiaľ vyšlo: ANDREJ KAPUSTÁŠ (1757 - 1796) Hlohovčan, ktorý navrhol prvé poľské bankovky (Hlohovec 2006)

Autori:

Mgr. Jozef Urmínský občianske združenie EX LIBRIS AD PERSONAM HLOHOVEC

Mgr. Marián Kamenčík občianske združenie EX LIBRIS AD PERSONAM HLOHOVEC

Foto na obálke: Budova najstaršej meštianskej školy v Nitrianskej župe, postavená v Hlohovci v ulici M. R. Štefánika. A. Felcán bol jej žiakom v r. 1910 - 1914.

